

Det saumlause språkskiftet – om overgangar frå nynorsk til bokmål i Fjell

Av *Endre Brunstad*

Samandrag: Denne artikkelen handlar om språkskiftet frå nynorsk til bokmål, med tidlegare Fjell kommune utanfor Bergen som kasusstudie. I Fjell har så mange som 42 % av elevane som har hatt nynorsk som hovudmål, gått over til bokmål innan utgangen av ungdomsskulen. Med bakgrunn i demografiske og historiske data, spørjegransking og forskingsintervju drøftar artikkelen kvifor skiftet frå nynorsk til bokmål vert oppfatta som så lett og udramatisk hos dei det gjeld. Gjennomgangen peikar på særleg fire relevante faktorar: opplevd språkkompetanse, mindretalsposisjonen til nynorsken, språkhaldningar og ein utbreidd praksis med språkveksling i ulike skrivesituasjonar. I tillegg skisserer artikkelen nokre språkpolitiske tiltak.

Nøkkelord: Nynorsk, skule, språkskifte, skriftspråksopplæring, språksamfunn

Keywords: Norwegian Nynorsk, school, language shift, written language instruction, language society

Innleiing

Mange av elevane som startar med nynorsk som hovudmål, skiftar til bokmål. Ein reknar med at fram til og med vidaregåande skule gjeld det minst kvar fjerde nynorskelev (Grepstad, 2015, s. 197). For statusen og vitaliteten til nynorsken er slike språkskifte problematiske, fordi det vert mindre nynorskbruk og færre nynorskbrukarar i samfunnet. Språkskiftet indikerer òg at det er vanskelegare å vere nynorskbrukar enn bokmålsbrukar, i og med at det er langt sjeldnare at elevar med bokmål som

Sitering av denne artikkelen: Brunstad, E. (2020). Det saumlause språkskiftet – om overgangar frå nynorsk til bokmål i Fjell. I G. K. Juuhl, S. J. Helset & E. Brunstad (red.), *Vilkår for nynorsk mellom barn og unge* (s. 171–202). Oslo: Cappelen Damm Akademisk. <https://doi.org/10.23865/noasp.106>
Lisens: CC-BY 4.0.

hovudmål går over til nynorsk. Såleis er det å «hindre målbyte» formulert som eit sentralt språkpolitisk mål (jf. Kultur- og kyrkjedepartementet, 2008, Kulturdepartementet, 2020).

Samstundes er det påfallande kor *lett* skiftet frå nynorsk til bokmål verkar for dei det direkte gjeld. Dei fleste av dei som skiftar hovudmål, ser ikkje ut til å oppfatte skiftet som vanskeleg, tungt eller dramatisk (jf. Garthus, 2009; Walton, 2015; Wold, 2019). Det er òg inntrykket ein får frå dei som står i fokus i denne studien, ungdomsskuleelevar som har skifta hovudmål i tidlegare Fjell kommune utanfor Bergen (no del av nye Øygarden kommune).

For oss som er opptekne av språk generelt og nynorsken spesielt, er det *lette* ved språkskiftet verdt å sjå nærmare på. Stemmer det at elevane oppfattar det som lett å skifte frå nynorsk til bokmål? Kva er i så fall grunnane til at elevane har den oppfatninga? Og kva er konsekvensane av det med tanke på det språkpolitiske målet om å «hindre målbyte»? Dette er spørsmåla som skal stå i fokus i denne artikkelen.

For å svare på desse spørsmåla skal vi ta utgangspunkt i den sosiale praksisen som skrivinga til nynorskelevane går inn i. På den eine sida handlar det om språkval som elevane gjer i ulike språkbrukssituasjonar. På den andre sida handlar det om konsekvensane som desse språkvala har for skriftpraksisen og språksituasjonen meir generelt. Her vil det òg vere ein gjensidig påverknad som vi må ta omsyn til når vi skal prøve å forstå språkskifteprosessane.

Dataa i artikkelen er primært henta frå ei spørjegransking og fleire intervju som vart gjorde ved tre ungdomsskular i Fjell i 2017. I løpet av dei siste tiåra har nynorsken gått frå å vere fleirtalsspråket i skulen i Fjell til å verte mindretalsspråket. Endringane i språkstatus har skjedd parallelt med at Fjell-samfunnet har endra karakter gjennom sterk folkevekst og innflytting, særleg frå Bergen, der bokmålet står sterkt. Språkpresset og språkvekslinga er særleg intens i ei slik randzone for nynorsken. Samtidig viser studiar frå kjerneområdet at det òg der skjer ei omfattande språkveksling blant elevar med nynorsk som hovudmål (jf. Helset & Brunstad, 2020). Det som då gjer randsona særleg interessant å gå inn i, er at ein kan få fram nokre tendensar og prosessar på ein tydelegare måte enn kva tilfellet vil vere i det nynorske kjerneområdet. Fjell er òg særleg interessant

ved at det der har vore eit lokalt ønske om kunnskap som kan gi grunnlag for ein meir aktiv språkpolitikk. Denne studien kom såleis i gang gjennom eit samarbeid med Fjell kommune.

Forsningsbakgrunn: Studiar av skifte frå nynorsk til bokmål

Det var først på 2000-talet at skiftet frå nynorsk til bokmål fekk fagleg merksemd i norsk språkforskning. I løpet av særleg det siste tiåret har det kome fleire empiriske studiar (jf. Eiksund, 2020; Garthus, 2009; 2012; Grepstad, 2015; Hernes, 2012; Idsøe 2016; Kleggetveit, 2013; Stemshaug, 2015; Sønnesyn, 2018; Wadsten, 2008; Wold, 2019; Øvrelid, 2014; Øzerk & Todal, 2013). Sjølv om forkinga kom seint, var fenomenet kjent frå før. Mykje tyder jamvel på at språkskiftet har vore meir omfattande tidlegare (jf. Grepstad, 2015, s. 186). I målrørsla har det individuelle språkskiftet gått under nemninga *målbyte*. Noregs Mållag vedtok i 1999 eit punkt i arbeidsprogrammet om å motverke målbyte:

Minka omfanget av målbyte frå nynorsk til bokmål når elevane skiftar skuleslag ved å arbeida aktivt overfor 7. og 10. klassane, auka det språklege medvitet, leggja til rette for nynorskbruk og få bokmålselevar til å velja nynorsk. Utvikla ein strategi som kan motivera fleire, og særleg born i grunnskulen, til å bruka meir nynorsk også i private samanhengar. (Noregs Mållag, 1999)

Sitatet indikerer at det i Mållaget på 1990-talet ikkje berre var kunnskap om at det skjedde målbyte, men at Mållaget òg hadde tydelege formeiningar om når og kvifor det skjedde. I tillegg hadde ein idear om tiltak for å bremse målbytet. Den siste setninga i sitatet ovanfor tyder dessutan på at ein var medviten om at mange nynorskelevar ikkje alltid brukte nynorsk i private samanhengar, slik det jo kjem fram i seinare studiar av språkveksling hos nynorskelevar (jf. Helset & Brunstad, 2020).

I faglitteraturen om språkskifte frå nynorsk til bokmål finn vi grovt sett to ulike tilnæringsmåtar. Den eine handlar om korleis språkskifte kan samsvare med visse trekk ved språksamfunnet eller skulen, dvs. at fokuset er på strukturelle bakgrunnsfaktorar. Den andre handlar

om å granske meir personlege preferansar, oppfatningar eller språkhaldningar hos dei personane som skiftar, dvs. at fokuset er på individnivået.

Blant dei strukturelle bakgrunnsfaktorane ser *statusen* til nynorsken i lokalsamfunnet til å vere mest utslagsgivande: Dersom nynorsken står allment sterkt i lokalsamfunnet, er det mindre sjanse for at elevane byter frå nynorsk til bokmål. Det er såleis sjeldnare språkskifte i det nynorske kjerneområdet som t.d. Volda, Stord og Sogndal (jf. Helset & Brunstad, 2020) enn i dei typiske pressområda for nynorsken, t.d. i Valdres og i vårt område, Fjell (jf. Garthus, 2009; Kleggetveit, 2013; Idsøe, 2016; Øvrelid, 2014).

Om nynorsken har svak eller sterk posisjon i eit lokalsamfunn, handlar primært om kor mykje nynorsken vert brukt i skule, næringsliv, organisasjonsliv, kyrkje, fritidsaktivitetar etc. Det kan òg handle om kva konkret språkpolitisk støtte nynorsken har. Ei oversikt gjord av Søberg (2004) viser at dei aller fleste skulemålsrøystingar har kome i kommunar som ikkje har nynorsk som administrasjonsspråk. Brunstad (2017) peikar på at det har spela ei rolle for skulemålsutviklinga i Bergen og Askøy at nynorsken ikkje har fått kommunal oppbakking, medan Idsøe (2016) argumenterer for at Odda kommune sin politikk (med språkdelte klassar på ungdomssteget) kan ha bidrege til at språkskiftet er såpass lite i Odda.

Måten *skulen* organiserer nynorskopplæringa på, er òg trekt fram i studiar. Det ser ut til å vere meir språkskifte blant elevar i språkblanda klassar, dvs. klassar med både bokmål- og nynorskelevar, enn kva tilfellet er med klassar som er språkdelte, som t.d. i Odda (jf. Mannsåker, 2014; Staalesen, 2014). Eit anna moment er at det ved språkblanda klassar sjeldnare vert gjorde tilretteleggingar for nynorskelevane:

Videre er det ingen av skolene vi besøkte som har tatt spesielle grep for å styrke nynorsken ved skolen, eller legge bedre til rette for undervisning for nynorskelevane. [...] Både lærere og skoleledelse forteller at de har en pragmatisk tilnærming til de to målformene, og at både de og elevene selv må finne ut av hvilket språk som kan være deres verktøy i hverdagen. (Staalesen, 2014)

Den «pragmatiske» løysinga som går ut på å overlate ansvaret til elevene sjølve, indikerer at det skjer ei ansvarsfråskrivning i skulesektoren. Manglande tilrettelegging for nynorskelevar handlar òg om at nynorsken i mindre grad vert brukt i undervisninga, i nettportalar eller i det generelle språklege landskapet i skulen, men på det området er det få empiriske studiar.

Det har vore vanleg å peike på overgangen til vidaregåande som mest kritisk for språkskifte, medan prosjektet *Målstreken* trekkjer fram overgangen til ungdomsskulen (jf. Garthus, 2012). For ungdom som tek høgare utdanning, er òg høgskule/universitet kritiske punkt (Wadsten, 2008). I tillegg skjer det skifte ved overgang til arbeidslivet (jf. Grepstad, 2012). Med såpass *mange* kritiske punkt er det tydeleg at *overgangar* og den generelle mindretalsposisjonen til nynorsken er vesentleg.

Nokre studiar tyder på at kjønn spelar ei rolle ved at fleire jenter oppgir at dei går frå nynorsk til bokmål (jf. Garthus, 2009; Kleggetveit, 2013). Andre studiar gir derimot ikkje grunnlag for å sjå ein slik samanheng (jf. Idsøe, 2016; Staalesen, 2014; Øvrelid, 2014).

I studiane der det er fokus på individnivået, er det ein faktor som peikar seg ut. Den handlar om at språkbrukarane ikkje kjenner seg trygge i eller med nynorsken (jf. Hernes, 2012; Garthus, 2012). Wold (2019) talar her om manglande kompetanse og viser til fire masterstudiar der nesten 60 % av grunngivingane for språkskifte handla om manglande kompetanse.

Med unntak av ei masteroppgåve (Øvrelid, 2014) legg dei fleste studiar vekt på at skiftet til bokmål i liten grad var eit resultat av direkte råd og rettleiing frå andre (jf. Staalesen, 2014, s. 42). Ein pilotstudie i starten av prosjektet i Fjell tydde på det same.

Fleire studiar av språkskifte er primært haldningsgranskingar. Dermed får dei, ikkje uventa, fram haldningar og identitet som viktige faktorar for å skifte eller halde på nynorsken. Tendensen er at dei som skiftar, i større grad gir opp instrumentelle grunnar til språkskiftet, og er positive til moderne og urbane verdiar, medan dei som held på nynorsk, i større grad er positive til ei tradisjonell, lokalforankra og rural livsverd, i mindre grad har eit instrumentelt tilhøve til nynorsken, og knyter identiteten sin til nynorsken (jf. Garthus, 2012, s. 22; Wold, 2019, s. 84 f.).

Språkskifte-omgrepet

Den internasjonale forskinga på språkskifte har, i tradisjonen etter Joshua Fishman (1991), ofte hatt eit dobbelt føremål: på den eine sida å analysere språkskifteprosessar og på den andre sida å fungere som reiskap for språkstyrking og for jamvel å reversere språkskifte. Som Ricento (2000) skriv, har dei fleste som granskar språkskifte, ein ideologisk motivasjon, nemleg å fremje språkleg mangfald og å hjelpe dominerte språk og språkbrukarar overfor dominerande språk. Sjølv om nynorsk ikkje er eit truga språk i verdsmålestokk, er tilhøvet til bokmålet prega av asymmetri, og på mange felt er det rimeleg å hevde at nynorsken fungerer som eit minoritetsspråk med mange av dei utfordringane som det inneber. Det er òg bakgrunnen for at nynorsken i offisielle dokument vert referert til som eit «mindretalsspråk» med trong for særleg vern (jf. Kulturdepartementet, 2020).

Vi må samstundes understreke at situasjonen for nynorsken skil seg ein del frå dei fleste andre språkskiftesituasjonar i verda.

Den mest grunnleggjande ulikskapen handlar om at nynorsk og bokmål er to ulike skriftsystem, men ikkje to ulike talesystem som lett kan avgrensast frå kvarandre. Ein person sluttar ikkje å snakke talespråket sitt om han eller ho skiftar frå nynorsk til bokmål. Rett nok vert det òg i norsk samanheng referert til at folk «snakkar» nynorsk eller bokmål, og visse talemålsvarietetar vert stundom oppfatta som meir «nynorske» enn andre (jf. Neteland, 2014). Slik omgrepsbruk byggjer på språkoppfatningar som kan ha ein effekt på språkskiftet. Såleis er tilhøvet mellom skrift og tale ikkje heilt lausrive i ein norsk samanheng. Likevel er det grunn til å tru at det er langt meir dramatisk når ein person skiftar frå samisk til norsk i Finnmark eller frå eit indianarspråk til portugisisk i Brasil, fordi talespråkskilnaden er så mykje større, og fordi dei etniske, sosiale og kulturelle grensene òg er større.

Tilhøvet mellom skrift og tale vert ytterlegare samansett i Noreg ved at dialektprega skriving har såpass sterk utbreiing i sosiale medium. Her dreier det seg ikkje berre om ikkje-standardiserte former, men om at dialektprega skriving i praksis er ei alternativ skrivenorm.

At den norske språksituasjonen er særmerkt, vil derimot ikkje seie at han er partikulær, og at han ikkje kan jamførast med språksituasjonen i

andre land. For det første: Sjølv om nynorsk og bokmål er gjensidig forståelege, er det rimeleg å hevde at skriftspråka er såpass ulike at hjernen handterer dei som to ulike system (jf. Vulchanova et al., 2014). I så fall vert skilnaden mellom skriftspråka (og språkskiftet) oppfatta som relevant av språkbrukarane. For det andre: Toskriftlegheit eller *biliteracy* har etter kvart kome meir i fokus som studieobjekt (jf. Reyes, 2012), og mange kognitive, sosiale og kulturelle aspekt ved toskriftlegheit kan jamførast med den som gjeld for tospråklegheit knytt til talespråket (jf. Brunstad, 2018). For det tredje: Når ein talar om språkskifte (og ikkje 'målbyte'), opnar ein for å fremje forståing av dei meir allmenne prosessane som skjer med nynorsken. Ein motivasjon for å kople nynorskforskinga til internasjonal forskning kring språkplanlegging, språkpolitikk, tospråklegheit, språkskifte etc. er bl.a. å nytte teoretiske grep for å få djupare innsikt i vilkåra for nynorsk og nynorskbrukarar. Det kjem òg til uttrykk gjennom fleire av bidraga i *Skriftkultur 2, 2020*.

Kjeldegrunlaget

Det fremste datagrunnlaget for denne studien er ei spørjegransking som vart gjort i 2017 blant ungdomsskuleelevar i alderen 13–16 år i Fjell (Fjell, 2017a). Granskinga omfattar svar frå 675 elevar ved tre ungdomsskular: Fjell ungdomsskule (41 % av materialet), Tranevågen ungdomsskule (36 % av materialet) og Danielsen Sotra, ungdomstrinnet (23 % av materialet). Svarprosenten er på nesten 60, og fordelinga mellom skulane speglar i stor grad elevtalet mellom skulane, slik det kjem fram i GSI. Det er litt fleire jenter (53 %) enn gutar (47 %) som har svara, og det samsvarar med ei generell skeivfordeling mellom kjønna. (Ifølgje GSI var det i Fjell kommune på dette tidspunktet 433 gutar og 473 jenter i årsstega 8.–10.) Vel 15 % av dei som svara, oppgav at dei hadde minoritetsspråkleg bakgrunn. Samla sett er det grunn til å tru at svargrunlaget er representativt for elevane i årsstega.

Svardelen frå dei ulike årsstega var 39,7 % frå 8. trinnet, 28,8 % frå 9. trinnet og 31,4 % frå 10. trinnet, dvs. at 8. trinnet har fleire informantar enn dei seinare årsstega. Årsaka til variasjonen handla bl.a. om at nokre klassar var vekkerte då granskinga vart gjennomført.

Det var 24,2 % (161 elevar) av informantane som oppgav at dei hadde nynorsk som hovudmål, medan 75,8 % oppgav bokmål. Også denne fordelinga verkar representativ i høve til skulemålsprosenten som GSI oppgir for ungdomssteget. 122 elevar skreiv at dei hadde skifta frå nynorsk til bokmål permanent, og det er desse elevane som står i fokus her.

Spørjegranskinga vart gjennomført digitalt gjennom det nettbaserte verktøyet *SurveyXact*. Sjølve distribusjonen skjedde via e-post til elevane ved Danielsen Sotra, medan den skjedde via mobiltelefon til elevane ved Fjell ungdomsskule og Tranevågen ungdomsskule. Årsakene til denne ulikskapen var at det på denne tida berre var elevane ved éin av skulane som hadde tilgang til personleg datamaskin i timane, og som òg hadde ei e-postadresse knytt til skulen. Sjølv om spørjegranskinga føregjekk i timane, vart det presisert at det var frivillig å gjennomføre den. Nokre elevar valde å ikkje delta i granskinga, men fekk likevel bruke mobiltelefon i den perioden dei andre gjennomførte henne, slik at dei ikkje skulle oppleve eit press.

Sidan mange av respondentane var under 15 år, var det krav om samtykke frå føresette. Det var sendt med informasjon til føresette og elevar, i tråd med krava frå Norsk samfunnsvitskapleg datateneste. I dei tilfella der det kom elevsvar utan samtykke, har elevsvara vorte sletta og tel såleis ikkje med.

Ein del av elevane som var med i spørjegranskinga, vart òg intervjuva av meg. Elevane vart intervjuva i sju ulike grupper fordelt på tre ulike ungdomsskular.¹ Til saman 26 elevar deltok i intervjuva. Intervjuva vart gjorde i grupperom på skulane, dei er opptekne og transkriberte.

1 Gruppene var baserte på ulike kriterium: a) gutar med nynorsk som hovudmål som vekslar mellom nynorsk og bokmål, b) jenter med nynorsk som hovudmål som vekslar mellom nynorsk og bokmål, c) gutar og jenter med nynorsk som hovudmål, som berre bruker nynorsk i timane, og som bruker nynorsk i dei fleste samanhengar utanfor skulen, d) gutar og jenter med nynorsk som hovudmål, og som i stor grad vekslar mellom nynorsk, bokmål og dialekt, e) gutar og jenter med nynorsk som hovudmål, f) gutar og jenter som har skifta frå nynorsk til bokmål.

Fjell - ei randsone for nynorsken

For betre å forstå språkskifteprosessane som går føre seg i Fjell, skal vi sjå nærmare på kva slags språksamfunn det er tale om, og korleis den generelle samfunnsutviklinga dei siste tiåra har danna grunnlaget for å gi Fjell eit randsonepreg.

Figur: Tidlegare Fjell kommune utanfor Bergen. (Google maps.)

Tidlegare Fjell kommune er frå og med 2020 ein del av nye Øygarden kommune (slege saman med andre nynorskkommunar, Sund og Øygarden). I 2017 var folketalet i dåverande Fjell kommune vel 26 000 innbyggjarar, medan Øygarden kommune samla sett har vel 38 000 innbyggjarar og kring 2550 elevar med nynorsk som hovudmål i grunnskulen.

I 1971 skjedde det ei endring som fekk store konsekvensar for Fjell. Sotrabrua opna og Fjell vart landfast med Bergen. Denne brua opna ikkje berre for auka kontakt med Bergen, ho gjorde det òg meir attraktivt å flytte til Fjell. Nettopp tilflytting har vore drivkrafta for den store folkeveksten i Fjell dei siste tretti åra, der ein har gått frå 6798 innbyggjarar i 1971 til 26 222 innbyggjarar i 2019. Folkeveksten har vore særleg sterk på Litlesotra, den øya som ligg nærmast Bergen, og der kommunesenteret Straume ligg.

Bruopninga gjorde det lettare å etablere næringsverksemd i kommunen. Kommunen fekk på 1970-talet mange arbeidsplassar knytte til oljeindustrien, ikkje minst ved forsyningsbasen CCB (Coast Center Base) på Ågotnes. Desse verksemdene opna for auka pendling, og Fjell vart ein av dei største pendlarkommunane i Noreg: I 2019 pendla kvar dag 6300 personar frå Fjell over Sotrabrua, medan rundt 4000 personar pendla til Fjell over Sotrabrua (Skyss, 2019). Mesteparten av pendlinga har gått

til og frå Bergen, og særleg blant dei yngre innbyggjarane er det mange som uttrykkjer tette band til Bergen (jf. Respons, 2013, s. 47). Samtidig tyder spørjegranskingar på at tilhøyrsla til Sotra og Fjell er sterkare enn tilhøyrsla til Bergen (ibid.). Det ser med andre ord ut til å ha utvikla seg doble identitetsband hos mange av innbyggjarane i Fjell.

Parallelt med dei demografiske endringane har det skjedd endringar i fordelinga av nynorsk og bokmål i skulen. I løpet av dei siste tiåra har nynorsken gått frå å vere fleirtalsspråket blant elevane i Fjell til å verte mindretalsspråket, og skulemålsprosent er i dag på 32 %.

Tabell 1. Oversikt over skulemålsprosenten i Fjell kommune. Dei faktiske elevantala står i parentes. (Kjelde: GSI.)

	Elevar med bokmål som hovudmål	Elevar med nynorsk som hovudmål
1992/93	22,0 % (511)	78,0 % (1811)
2000/01	46,1% (1380)	53,9 % (1610)
2005/06	53,5 % (1810)	46,5 % (1573)
2010/11	61,5 % (2092)	38,5 % (1307)
2014/15	64,0% (2074)	36,0 % (1149)
2018/19	68,0 % (2191)	32,0 % (1018)

Den direkte årsaka til at bokmålet har vorte fleirtalsspråket i skulen, er at foreldre har valt bokmål i staden for nynorsk som opplæringspråk for barna sine i barneskulen. Alt i 1976, då Foldnes skule opna, kom den første parallellklassen med bokmålelevar. I 1978 vart det skulemålsrøysting med fleirtal for bokmål ved Knarrevik skule (eit vedtak som seinare òg galdt for Hjelteryggen skule og Liljevatnet skule). Skulemålsrøystingar førde òg til at bokmål vart opplæringspråket ved Bjørøy skule i 1982 og ved Foldnes skule i 1987. Det vil seie at bokmål vart normalspråket for elevane ved desse skulane. Desse bokmålskulane ligg alle i det mest sentrumsnære området i Fjell, der svært mange reiser for å handle på kjøpesenteret *Sartor senter*, for å gå på ungdomsskule eller vidaregåande skule, for å få kommunale tenester etc. I tillegg er det der innflyttinga frå Bergen og folkeauken er sterkast. Det er òg i dette området at det store byutviklingsarbeidet *Sotra kystby* har gått føre seg dei siste åra med omfattande bygge- og infrastrukturarbeid (jf. Roald, 2010). Det gjer at bokmålet samla sett har dynamikken i Fjell-samfunnet på si side.

Vi veit frå fleire sosiolingvistiske studiar at tilflytting skaper vilkår for at språksamfunn kan endre seg på grunnleggjande måtar (jf. Sandøy & Nesse, 2016, s. 68; Solheim, 2010). Det vil seie at tilflyttinga ikkje berre skaper påverknad og auka språkkontakt, men òg skaper *nye* samfunn og nye «språklege smeltediglar», slik tilfellet har vore med lokalsamfunn som Tyssedal, Odda, Høyanger, Årdal, Sunndalsøra og Sauda (jf. Neteland, 2014). Her har demografiske endringar vore drivkraft for utviklinga av nye dialektar gjennom såkalla koineisering eller koinéforming (jf. Neteland, 2014). Sjølv om denne beskrivinga er meint for talemålsutvikling og ikkje skriftspråksutvikling, er det rimeleg å sjå skriftspråksutviklinga i Fjell i eit slikt perspektiv. Det er eit grunnleggjande *anna* språksamfunn som har utvikla seg sidan 1970-talet.

Sett frå innflyttarane sitt perspektiv gir det truleg lite meining å tale om val av bokmål som ei endring. Dei flytta til nyetablerte bustadfelt som langt på veg fungerte som forstader til Bergen (jf. Kommunal Rapport, 2000). Ei som sjølv har vakse opp som innflyttarbarn i Fjell, Trine Eilertsen, skildrar tilværet på følgjande måte:

I god 70-tallsånd dro våre foreldre fra Bergen på jakt etter billige tomter og landlige omgivelser. Der flyttet vi inn i de rettferdige husbankhusene våre, tett i tett langs veistubbene som kommunen hadde sprengt frem for oss. Der bodde vi i gettoene våre, uberørt av de innfødte, med unntak av en og annen sau som altså ikke hadde fått med seg at tulipanene i byggefeltet ikke var til for å spises. (Eilertsen, 2002)

Når Eilertsen refererer til området ho budde som ein «getto», er det tydeleg at ho meiner at dei som flytta til Fjell frå Bergen, i liten grad kopla seg mentalt til resten av Sotra. Dei bergensorienterte identitetsrammene som utvikla seg, må bl.a. sjåast i samanheng med busetnadsstrukturen som materialiserte seg på 1970- og 1980-talet. Fjell kommune etablerte nybyggjarfelt utan tanke på å integrere desse felta i dei grendene som fanst. Dei som busette seg i pionerområda, måtte etablere bumiljø sjølve, meir eller mindre avsondra frå det tradisjonelle lokalmiljøet (jf. Kommunal Rapport, 2000).

Gjennom resonnementet så langt er det rimeleg å hevde at demografien og samfunnsendringar har vore avgjerande for at bokmålet har kome så

sterkt inn som skulemål i Fjell. Det er då underforstått at individuelle språkskifte ikkje har vore *drivkrafta* for bokmålet. Samtidig viser det seg at omfanget av slike individuelle språkskifte er stort, i alle fall i seinare tid.

Resultat frå spørjegransking og intervju

Kor mange er det som skiftar hovudmål, og når skiftar dei?

I spørjegranskinga blant ungdomsskuleelevane i Fjell er det samla sett 21 % som oppgir å ha skifta hovudmål permanent, medan 2,8 % seier at dei har gjort det for ein kortare periode. Dei fleste permanente språkskifta har gått frå nynorsk til bokmål; det dreier seg om 122 elevar, medan 18 har skifta permanent frå bokmål til nynorsk. Det vil seie at heile 42 % av dei som oppgir å ha hatt nynorsk som hovudmål, seier at dei har skifta til bokmål i løpet av skulegangen. Det er ganske dramatiske tal for nynorsken.

Elevane vart bedne om å svara på spørsmålet om *når* dei skifta hovudmål. Blant dei som har gått frå nynorsk til bokmål, er tendensen ein-tydig: 67 % rapporterer at dei skifta ved overgangen frå barneskulen til ungdomsskulen, 26 % i løpet av barneskulen og 8 % i løpet av ungdomsskulen. At *overgangen* mellom barneskule og ungdomsskule er den kritiske faktoren, er eit funn som samsvarar med resultat frå granskingar av språkskifte i Valdres og Sunnfjord (jf. Garthus, 2009). Tendensen vert lik, men med mindre utslag, dersom vi inkluderer både dei som har skifta frå bokmål til nynorsk permanent, og dei som har skifta for kortare tid. Då er det 54 % som oppgir å ha skifta ved overgangen frå barneskule til ungdomsskule, medan 32 % oppgir å ha skifta hovudmål i løpet av barneskulen.

Ein kan stusse over at såpass mange seier at dei skifta hovudmål *i løpet av* barneskulen, i og med at det først er på ungdomsskulen elevar sjølve kan skifte hovudmål. Her er det fleire faktorar som spelar inn. Flytting med overgang til barneskule med eit anna opplæringspråk vert nemnt eksplisitt av åtte elevar i kommentarfeltet, men det kan gjelde fleire. Det er t.d. nærliggjande å tru at når 9 av dei 42 som seier dei skifta i barneskulen,

har nynorsk som hovudmål i dag, har det samanheng med flytting. Ein annan faktor handlar om bokmål som ei form for individuelt tilpassa opplæring, tydelegvis etter råd frå personar med autoritet. Ei underliggjande årsak som vert nemnt her er dysleksi.

Ein annan faktor handlar om at ikkje alle elevar har ei så tydeleg oppfatning av kva det vil seie å skifte hovudmål. Dei refererer primært til sin eigen skriftpraksis, t.d. ved at dei tok til å skrive mest på bokmål på slutten av barneskulen:

Gjennom 7. klasse skrev jeg mer og mer bokmål. Jeg leste flere bøker skrevet på bokmål, enn nynorsk. Dette er sikkert en av grunnene til at jeg begynte å skrive mer på bokmål. Jeg oppdaget også at jeg synes bokmål var lettere å skrive ... (Fjell, 2017a)

I eit oppfølgingsintervju fortel ein annan elev at ho hadde gått over til bokmål på barneskulen, fordi ho «berre begynte å bruke det». Dermed meinte ho at ho hadde skifta hovudmål. Det var såleis ikkje tydeleg for denne eleven kva det innebar å skifte hovudmål. Samtidig var det tydeleg for henne at ho i praksis og mentalt hadde skifta frå nynorsk til bokmål. Lærarar ved skulane har gitt tilbakemelding på at elevane sjølve ikkje alltid «veit» kva som er hovudmålet deira. Det kom dessutan spørsmål om «kva [...] er hovudmålet mitt?» under utfylling av spørjeskjemaet.²

At elevar med nynorsk som hovudmål ikkje alltid har ei tydeleg formeining om kva som er hovudmålet, kan tyde på at overgangen mellom å bruke nynorsk og bokmål er *glidande*. Forvirringa kan likevel hengje mest saman med at det er termen «hovudmål» som ikkje er tydeleg nok, medan skiljet mellom nynorsk og bokmål framleis kan vere det.

Det er verdt å merkje seg at ikkje fleire enn 17 elevar, dvs. 11 %, seier at dei har skifta hovudmål i løpet av ungdomsskuletida, og fem av desse igjen har skifta til nynorsk. Det tyder på at elevane i hovudsak har bestemt seg når dei byrjar på ungdomsskulen. Ein må rett nok ta atterhald om at elevar ikkje alltid hugsar rett. Ein elev som deltok i gruppeintervju, hadde kryssa av for språkskifte ved overgangen til ungdomsskulen, men kom

2 Tilsvarande spørsmål frå elevar kom under utfyllinga av eit liknande spørjeskjema ved ungdomsskular i Stord kommune, jf. munnleg informasjon frå Hege Myklebust.

i løpet av samtalen på at ho faktisk hadde hatt nynorsk som hovudmål i åttande og skifta etter det eller i løpet av åttande klasse (Fjell, 2017b). Samtidig er det grunn til å tru at åttandeklassen for mange òg fungerer som ein overgangsfase.

Dataa frå Fjell gir i alle høve ikkje grunnlag for å hevde at ungdomsskulen fungerer som ein «språkskiftefabrikk», slik Garthus (2009, s. 5) og Özerk og Todal (2013, s. 299) har formulert det.

Det vil ikkje seie at vi kan «friskmelde» ungdomsskulen. Vi veit at det skjer ein monaleg overgang frå nynorsk til bokmål når elevane byrjar i vidaregåande skule. I Thea Idsøe (2016) si masteroppgåve har 53 av 65 informantar ved Sotra vidaregåande skule (andreklassingar) skifta frå nynorsk til bokmål.³ Språkskifta ved overgangen til vidaregåande kan tyde på at prosessar i ungdomsskuleperioden kan spele inn som *førebuingar* til eit seinare språkskifte. Eit anna moment er at det i overgangen til ungdomsskulen ikkje ser ut til å verte gjort aktivt arbeid frå skulane eller kommunen for å få elevar til å halde på nynorsken. I intervjuet er det ingen av elevane som kan hugse slike tiltak under overgangen, medan det er vist til døme på at einskildlærarar har oppmoda dei om å halde på nynorsken.

Det udramatiske skiftet

Dei aller fleste (73 %) av dei som oppgir å ha skifta hovudmål frå nynorsk til bokmål, opplyser at dei ikkje fekk reaksjonar frå andre på skiftet. 11 % oppgir at dei fekk positive reaksjonar, 3 % melder om negative reaksjonar, medan 13 % melder om både positive og negative reaksjonar. Desse svarea tyder på at språkskiftet, slik elevane såg det, ikkje vart oppfatta som dramatisk av folk dei omgjevst.

3 Det er vanskeleg å få ei oversikt over språkskiftet i den vidaregåande skulen. Det finst ikkje tilsvarende offentleg nasjonalt talmateriale som ein har for grunnskulen gjennom GSI. Det finst ikkje eingong offentleg tilgjengelege tal på kor mange som tek norskeksamnen med nynorsk som hovudmål i vidaregåande skule. Heller ikkje i Hordaland fylke har ein hatt sikre tal på kor mange som samla sett har hatt nynorsk som hovudmål ved skulen, fordi der har vore så mange feilkjelder. Gjennom fleire møte med skuleadministrasjonen i Hordaland fylke har eg fått stadfesta at Hordaland fylke ikkje ville operere med hovudmålstal i vidaregåande skule, fordi tidlegare oppteljingar har vist så mange feil.

Elevane har fått spørsmål om kor viktig det var for dei å skifte hovudmål. Av dei som gjekk over frå nynorsk til bokmål, svara 45 % at skiftet var «svært» eller «ganske viktig». Likevel var det over halvparten som meinte at skiftet ikkje var viktig: 36,6 % svarar «veit ikkje, det berre vart slik», medan dei resterande 18,4 % svarar at det var «ganske uviktig» eller «heilt uviktig» for dei. At fleirtalet ikkje oppfatta skiftet som viktig, indikerer to ting: For det første er trongen til å skifte til bokmål ikkje sterk hos dei, for det andre er trongen til å halde på nynorsk heller ikkje sterk. Dermed er det grunn til å tru at pragmatiske grunnar vert mest tungtvegande for denne gruppa.

Kva så med dei informantane som oppgav at det var *viktig* å skifte til bokmål? Det er litt fleire av dei som gir uttrykk for generelt negative haldningar til nynorsken. Elles er det ingen vesentlege forskjellar i høve til dei som ikkje meinte det var viktig å skifte, verken når det gjeld bakgrunnsfaktorar, språkvekslingsmønster, syn på lokalkultur, oppfatning av om dei var trygge eller utrygge i nynorskrettskrivinga etc.

Trygg eller utrygg i rettskrivinga?

Dei aller fleste som har skifta frå nynorsk til bokmål, rapporterer at dei kjenner seg meir trygge på rettskrivinga i bokmål og engelsk enn i nynorsk (jf. tabell nedanfor).

Tabell 2. Svar blant elevar som har skifta frå nynorsk til bokmål.

	Ja, svært trygg	Ja, ganske trygg	Verken trygg eller utrygg	Nei, ganske utrygg	Nei, svært utrygg
Nynorsk	8,3 %	24,2 %	46,7 %	14,2 %	6,6 %
Bokmål	33,3 %	46,7 %	16,7 %	2,5 %	0,8 %
Engelsk	17,6 %	40,3 %	27,7 %	5,0 %	9,2 %

Det er verdt å notere seg at det berre er 18,8 % av dei som har skifta frå nynorsk til bokmål, som skriv at dei er «ganske» eller «svært» *utrygge* i nynorsken. Rundt 1/3 av elevane oppgir jamvel at dei er «svært» eller «ganske» trygge i nynorsken. Den største svarkategorien, som nesten halvparten av respondentane gir opp, er at dei kjenner seg «verken trygg eller utrygg» i nynorsken. At elevane svarar *verken eller* kan tyde på at

dei ikkje oppfatar eigne nynorskdugleikar som spesielt gode, men heller ikkje som spesielt dårlege. Det kan ha implikasjonar med tanke på språkskifte. At elevar trass alt oppfatar bokmålsdugleikane som betre, kan gå inn i vurderinga av kva for skriftspråk ein vil velje som hovudmål.

I intervju er det fleire av dei som har skifta frå nynorsk til bokmål, som meiner at dei sjølve har fått ein fordel av å ha lært nynorsk tidlegare. Dei viser til ein dobbel kompetanse med både nynorsk og bokmål (som dei seier at dei har lært seg utan å få opplæring i det).

Det er mindre skilnader på rettskrivingstryggleik når ein samanliknar med dei som aldri har skifta frå bokmål som hovudmål (jf. tabellen nedanfor).

Tabell 3. Svar blant elevar som har bokmål som hovudmål og som aldri har skifta hovudmål.

	Ja, svært trygg	Ja, ganske trygg	Verken trygg eller utrygg	Nei, ganske utrygg	Nei, svært utrygg
Nynorsk	4 %	19 %	43 %	21 %	13 %
Bokmål	53 %	35 %	9 %	2 %	1 %
Engelsk	31 %	37 %	20 %	6 %	6 %

Vi ser derimot fleire skilnader i svara hos elevane som har nynorsk som hovudmål. Hos dei oppgir det store fleirtalet (70 %) at dei er ganske eller svært trygge på nynorskrettskrivinga, medan det er 7 % som er ganske eller svært utrygge (jf. tabellen nedanfor). Vi ser at elevane med nynorsk som hovudmål generelt kjenner seg trygge på både nynorsk, bokmål og engelsk, og at dei såleis har ei sjølvoppfatning av å vere språkkompetente.

Tabell 4. Svar blant elevar som har nynorsk som hovudmål.

	Ja, svært trygg	Ja, ganske trygg	Verken trygg eller utrygg	Nei, ganske utrygg	Nei, svært utrygg
Nynorsk	19 %	51 %	24 %	3 %	4 %
Bokmål	26 %	43 %	27 %	2 %	3 %
Engelsk	30 %	31 %	26 %	7 %	6 %

Det er tydeleg at elevane som har skifta, synest at bokmålet er *lettare* enn nynorsken. Synet kjem òg fram når elevane skal ta stilling til følgjande påstand: «Det er lettare å lære nynorsk enn bokmål.» Blant dei

som har skifta hovudmål, er det eit overveldande fleirtal (76,9 %) som er heilt eller delvis ueinige i påstanden. Samstundes er òg mange av elevane med nynorsk som hovudmål (51,2 %) ueinige her. Blant dei er det rett nok 30 % som svarar «verken eller» (mot 18,8 % blant dei som har skifta), og det kan indikere at spørsmålet er vanskeleg å svare på. Det kan t.d. vere uklårt om «lettare» har å gjere med språket sjølv eller om det har å gjere med mindretalsposisjonen som språket har i samfunnet. Ein skal på den eine sida ikkje underslå at nynorsken har ein grammatikk med litt fleire komponentar enn bokmålet, t.d. med samsvarsbøying av partisipp i predikativ stilling og eit gjennomført trekjønssystem. Det er såleis ikkje urimeleg å meine at bokmålet er «lettare» språkleg sett, jamvel om dei grammatiske skilnadene ikkje er særleg store. På den andre sida er det eit poeng at elevane i dei personlege svara (jf. nedanfor) koplar det lette ved bokmålet til at det er fleire som bruker bokmål. Då handlar det om mindre eksponering på grunn av mindretalsposisjonen åt nynorsken.

At elevane seier at dei kjenner seg tryggare i engelsk enn i nynorsk, vil ikkje seie at dei faktisk skriv betre på engelsk. Det slike utsegner seier noko om, er korleis dei oppfattar sin eigen skrivedugleik, og truleg fortel det igjen noko om språkhaldningar og prestisje til språka. Tidlegare studiar har vist at elevar med bokmål som hovudmål systematisk undervurderer nynorskkunnskapane sine og overvurderer bokmålskunnskapane (Berge & Skog, 1998, s. 36 f.). Sjølv om elevane no, i tråd med læreplanverket, har vorte opptrena meir systematisk i eigavurdering i norskfaget, skal ein vere varsam med å tolke elevsvara bokstavleg.

Dei personlege grunnane til at ungdom skiftar frå nynorsk til bokmål

Det er i spørjegranskinga mogleg for elevane å skrive egne kommentarar til eit ope spørsmål om kvifor dei skifta hovudmål. Nokre av kommentarane er svært korte med berre eitt ord, t.d. «diverse» (dvs. uspesifisert årsak, ev. fleire årsaker) eller «mamma» (då er det rimeleg å tru at det var mor som gav råd om språkskifte), medan andre inneheld fleire setningar og linjer. Dei fleste svara inneheld ei grunngeving. I dei tilfella ein har fleire grunngevingar, har eg ført opp hovudgrunngevinga, medan nokre

sidegrunngevingar vert nemnde. I ni av svara var det vanskeleg å identifisere den eine hovudgrunngevinga frå den andre, og difor er det der ført opp to grunngevingar.

1. *Lettare med bokmål (45 svar)*

Den mest brukte grunngevinga for hovudmålsskifte går på at bokmålet er *lettare*, og det er då underforstått at nynorsken er vanskelegare. Som oftast kjem det inga utdjuing: «Det blir lettare», «Jeg vet ikke[,] det er det letteste». Det er òg fåe spesifikasjonar av kva det er ved nynorsken som elevane konkret opplever som vanskeleg anna enn at nynorsken har «vanskelege ord». Ein einskild informant peikar på at grammatisk kjønn i nynorsken er vanskeleg for dei som ikkje har hokjønn i talemålet. (Dei fleste elevane har det bergenske tokjønnssystemet i talemålet sitt.) Denne grunngevinga vert likevel kopla med observasjonar av at bokmål er fleirtalsspråket:

Jeg leste mest på bokmål utenom på skolen, fordi jeg likte å lese på barneskolen. Stort sett alt jeg så og ser på nett skrives på bokmål, og jeg tror det kan være en årsak til at bokmål ble mye bedre og enklere for meg. I tillegg så klarer jeg ikke å skille mellom hun- han- og intetkjønnsord uten å bruke en ordbok, og for meg blir det for tungt å sjekke hvert eneste verb for å skrive et avsnitt. (Fjell, 2017a)

Tilvisinga til at bokmålet er *lettare*, vert av sju informantar utdjupe med at dei viser til talespråket: «det var mye enklere å bruke et språk jeg nesten snakket». Mest kombinert er likevel argumentet om at bokmålet er mest brukt i samfunnet:

- Fordi Bokmål er mye lettere og blir brukt mye mer.
- Jeg syntes bokmål er lettere enn nynorsk, og alle vennene mine hadde bokmål.
- Jeg opplever at bokmål er lettere å skrive og mer forståelig for andre.

Det kjem òg fram at andre har fortalt informantane om at bokmål er *lettare*. Det gjeld ein som har dysleksi: «eg skifta fra nynorsk til bokmål fordi eg har dysleksi og da tenkte læreren min at det var bedre å bytte for det kunne være lettere». Det er òg ein informant som viser til at han hadde sein språkutvikling som liten, og at det difor var lettare med fleirtalsspråket. Nokre informantar viser til at dei trudde bokmålet var lettare, men

at det eigentleg ikkje hadde så mykje å seie. Nokre skifta såleis òg tilbake: «Trodde bokmål var lettere men eg skifta over igjen til nynorsk fort.» I tillegg er det somme som viser til at det taktisk sett kan vere lurt å ha nynorsk som sidemål (jf. punkt 7).

Som nemnt ovanfor er det eit fleirtal av nynorskbrukarane som meiner at det *ikkje* er lettare å lære nynorsk enn bokmål. I intervju kjem det fram at dei då primært tenkjer på andre enn seg sjølv, og på språklæring generelt. Ein premis er då at bokmålelevar ikkje forstår nynorsk så godt: «Det er sånn med folk som ikkje bruker nynorsk og ikkje forstår det, for det er sånne vanskelege ord inni det i forhold til bokmål, så det blir vanskeleg å forstå.» Når elevane i intervju skal setje ord på kva det er som er vanskelegare med nynorsken, vert det vist til at nynorsken har vanskelege ord og at bøyginga er meir kompleks, men tilhøvet mellom fleirtal og mindretal vert framheva:

Lisa: Og så er det forskjellige ord som for eksempel *røynda*, det er jo *virkeligheten*, og du kan ikkje samanlikne dei to orda for dei er heilt forskjellige. Viss du seier det til ein som ikkje bruker nynorsk så forstår ikkje han kva det er du snakkar slash skriv om.

Charlotte: Eg har opplevd i timane at dei [dvs. elevane] ikkje har forstått, ikkje meg altså, men oppgåve som dei har i nynorsk.

Jenny: Bokmål er det første språket du lærer, fordi det er lettere. I verb er det mykje lettere, og alt i bøyging er mykje lettere, mens nynorsk er annleis og det ein lærer, sånn for meg så føltest det som eg lærte meg eit anna språk. (Fjell, 2017a)

2. Generelle språkhaldningar (24 svar)

Blant dei som grunngir språkskiftet med det vi kan kalle generelle språkhaldningar, er det 15 som gir direkte uttrykk for at dei liker bokmål betre enn nynorsk. Fleire av desse kjem med stigmatiserande utsegner om at «nynorsk suger», at «nynorsk er tåpelig», at ein «hater nynorsk», meiner «nynorsk er unødvendig» og synest «nynorsk er uforståelig, ekkelt og ser ikke bra ut». I nokre tilfelle er språkhaldningane kombinerte med andre grunngevingar som t.d. at bokmålet er lettare og at det er fleirtalsspråket: «Fordi jeg hater nynorsk og bokmål er mye lettere og det står bokmål

overalt». Det er òg nokre som gir uttrykk for generelt positive haldningar til bokmål utan å stigmatisere nynorsken: «fordi jeg liker det vel», «fordi jeg likte bedre bokmål enn nynorsk». Meir i grenselandet mot uspesifikke synspunkt er denne forklaringa: «Fordi jeg heller ville skrive bokmål enn nynorsk.» Vi finn òg ei einsleg identitetsgrunningiving: «For jeg føler meg hjemme i bokmål.»

Dei generelle karakteristikkane av nynorsken er velkjende frå nett-diskusjonar og ordskiftet om sidemålsopplæring. Såleis kan vi tale om retoriske figurar i ein etablert diskurs som elevane så kan hente sine karakteristikkar frå. Det må rett nok nemnast at dei stigmatiserande ytringane mot nynorsken ikkje representerer fleirtalet: Det er ikkje generelt negative karakteristikkar av nynorsken som pregar svara hos dei som har skifta frå nynorsk til bokmål. Dei personane som er særst negative til nynorsken, er det likevel på ein ganske høgrøysta måte, og det kan ha ein underliggjande effekt. Som Wold (2019, s. 87) og Stemshaug (2015, s. 51) skriv, kan frykta for negative kommentarar gjere at nynorskelevar kvir seg for å bruke hovudmålet sitt. Såleis kan generelt negative språkhaldningar verke inn på langt fleire enn dei som uttrykkjer desse haldningane. Det er ikkje tydelege data frå Fjell-prosjektet som viser det, men i intervju vert det vist til at elevar med bokmål som hovudmål er negative til å lære seg nynorsk.

Vi ser i spørjegranskinga at blant dei som har skifta frå nynorsk til bokmål, er det 7,6 % som «ganske» eller «svært ofte» har fått negative kommentarar for å bruke nynorsk, medan 13,8 % har høyrte det «av og til». Det er 50 % som oppgir at dei «aldri» har fått slike negative kommentarar. Det indikerer òg at halvparten ein eller annan gong har fått det. Ein av informantane som hadde svara «av og til», *Mia*, reflekterte litt rundt desse kommentarane i eit intervju:

Eg skreiv jo berre nynorsk når eg gjekk på barneskulen, og då opplevde eg at det var dei som berre lo av det eg skreiv. «*Vi møtest på tysdag.*» Det blei veldig sånn ... rart. (Fjell, 2017b)

Mia kunne fortelje at det var vennene hennar som lo av nynorskformuleringar som «*Vi møtest på tysdag*», medan «bestemor og bestefar er jo veldig fornøgde når dei får sånne meldingar». Nynorsk vart dermed noko som høyrde til den eldre generasjonen og ikkje dei vennene ho identifiserte seg

med. Ho presiserte at når dei lo av henne, var det «sånn som dei seier», dvs. ein del av sjargongen. At ho så skifta hovudmål frå nynorsk til bokmål ved overgangen til ungdomsskulen, er rimeleg å forstå som ei form for sosial tilpassing; ho tileigna og tilpassa seg den språkbruken og dei normene som rådde hos vennene sine. Denne forma for akkommodasjon er velkjend frå sosiolingvistikken og verkar tydelegvis i språkskifteprosessar òg (jf. Giles & Smith, 1979). I tillegg peikte Mia på bokmålsdominansen elles i samfunnet: «eg les då mest bokmål overalt, dei fleste bøker vi har og tekstar og filmar og sånt». Samla sett framstår då hennar skifte til bokmål som eit skifte til «det normale». Det framstår òg som eit prototypisk døme på korleis ei skrifthending (*literacy event*) verkar inn på skriftpraksisen (*literacy practice*) i skriftkulturen som heilskap, for å bruke terminologien i den etnografisk orienterte literacy-forskinga (jf. Juuhl, 2020).

3. Uspesifikk argumentasjon (16 svar)

Ein del grunnavingar er det vanskeleg å kategorisere som anna enn uspesifikk. Det dreier seg om ytringar som «vet ikke» «koffor isje», «[f]ordi jeg ville», «Eg ville bare» og «diverse», eller at det berre vart sånn: «Jeg har ikke en god forklaring men det ble bare son». Det er tydeleg at desse informantane ikkje har reflektert så djupt over språkskiftet, og dei har heller ikkje så lett for å setje ord på det dei eventuelt meiner. Ein kan sjå på strategien som at ein ønskjer minst mogleg motstand. I så måte vil mindretalsposisjonen som nynorsken representerer, vere lite attraktiv.

4. Eigen skriftpraksis (15 svar)

Som nemnt ovanfor var det nokre elevar som byrja å skrive bokmål medan dei gjekk på barneskulen, og dei oppfatta det som om dei då hadde fått bokmål som hovudmål.

- Fordi jeg skreiv alltid på barneskolen når eg hadde nynorsk så skreiv eg bokmål. Og jeg bare følte meg bedre i bokmål
- fordi jeg skrev bokmål hele tiden uansett, så skjønte ikke hvorfor jeg skulle fortsette med nynorsk når jeg ikke får bruk for det.

At elevar seier at dei skreiv bokmål «hele tiden», tyder på at dei i fritida kan ha skrive mest på bokmål. Ut frå eigenrapportane er det mykje som

tyder på at elevar veksla mellom nynorsk og bokmål i barneskuleperioden, og at denne vekslinga etter kvart gjekk meir og meir i favør av bokmålet. Også lesing på bokmål er nemnt som ein faktor.

5. *Fleirtalet bruker bokmål (14 svar)*

Fleirtalsargumentet handlar om at sidan dei fleste andre i samfunnet bruker bokmål, vil det vere mest fornuftig å bruke bokmål i staden for nynorsk: «Fordi eg alltid har snakket bokmål, og er vant med å høre og skrive det (alle rundt meg snakker bokmål).» Her kjem det òg inn synspunkt om at det er lettare å skrive og å forstå, fordi ein vert mest eksponert for det:

Jeg skiftet til bokmål på grunn av at det er flest elever som skriver bokmål. Alle lærerne skriver på bokmål på tavlen. Bokmål er det skriftspråket som er mest vanlig å skrive, så jeg ville lære hvordan man skriver det. Jeg opplever at bokmål er lettere å skrive og mer forståelig for andre.

Det er òg vist til at dei andre vennene har bytt til bokmål: «Eg veit ikkje heilt var egnt [p]å grunn av de fleste av vennene mine tok det.» Også søsken vert nemnde: «Fordi søstera mi skifta fra nynorsk til bokmål når hun begynte på ungdomsskulen, så eg gjorde det same.»

Som nemnt var fleirtalsargumentet òg nytta av dei som viste til at bokmålet var lettare enn nynorsken.

6. *Ytre årsaker (13 svar)*

Nokre informantar fortel at dei måtte ha nynorsk fordi opplæringspråket på barneskulen var det: «Jeg skulle ha bokmål på barneskolen, men siden det bare var nynorsk elever der ente jeg også opp med nynorsk.» At informanten, ifølgje seg sjølv, «skulle» ha bokmål, kan vise til ønskemål hos foreldra, eit ønskemål som i så fall er vorte vidareført til barnet. Sjølve tilvisinga til opplæringsmålet på skulane gjer at slike svar ikkje vert karakteriserte som forventingar blant foreldre, men som ytre årsaker. I tillegg var det elevar som skifta barneskule og byrja på skule med eit anna opplæringspråk. Det er òg vorte karakterisert som ytre årsaker.

7. Taktiske årsaker (6 svar)

Ein del av elevane oppgir hovudmålsskiftet som eit taktisk grep, fordi dei ville få betre sidemålsskarakter: «Det er fordi det er lettere og skrive bokmål, og når du kan nynorsk fra før av har eg en fordel når det kommer til sidemål.» (Fjell, 2017a)

I intervjuet kom òg taktiske vurderingar inn som del av resonnementet blant nokre av dei som har skifta, som t.d. desse to 10.-klassingane:

- Og så bytta eg då på ungdomsskolen for å få det litt lettare, for bokmålet er likesom ein enklare versjon, synest eg, av nynorsken. Og då har eg jo nynorsken frå barneskolen som hjelper meg med norsken.
- Det er sånn som han seier, at det er på ein måte eit sånt taktisk val då, for viss du har bokmål på barneskolen og plutselig kjem det nynorsk, så har du kun bokmål. Men viss du har nynorsk på barneskolen, så høyrer du uansett bokmål rundt deg, så du får på ein måte bokmål uansett. Eg har då betre sidemål no når då eg har bokmål, så då har eg betre sidemålsskarakter enn hovudmålsskarakter.

Faglitteraturen gir i liten grad støtte for å sjå taktiske vurderingar som ein viktig grunn til hovudmålsskiftet (jf. Wold, 2019, s. 81), og ein skal òg vakte seg for etterrasjonaliseringar frå dei som svarar. Nokre informantar ser jamvel på nynorskopplæringa i barneskolen som eit taktisk grep som foreldra gjorde: «På barneskolen hadde jeg nynorsk fordi det skulle bli lettere i sidemål på ungdomsskolen» (Fjell, 2017a). At taktiske vurderingar vert nemnde, gjer likevel at vi ikkje skal negligjere dei.

8. Råd frå andre (6 svar)

Denne svarkategorien handlar primært om at elevane har dysleksi eller andre lese- og skrivevanskar, og har fått råd frå ein logoped eller ein lærar om å skifte frå nynorsk til bokmål:

- Jeg skiftet hovedmål på grunn av at jeg hadde vansker med å lese nynorsk.
- Eg skifta hovudmål pga dysleksi.

Den faglege grunngevinga for å kople val av hovudmål til dysleksi kan diskuteras. Det interessante er at elevane har internalisert ei forståing av at dysleksi eller lese- og skrivevanskar gir grunn til å skifte til bokmål som hovudmål. Ein må gå ut frå at nokon her har gitt råd om hovudmålskifte, og at det ikkje skjer av seg sjølv.

Dei åtte grunngevingane som er presenterte og analyserte ovanfor, viser døme på sosial tilpassing og ønske om sosial identifikasjon, bl.a. gjennom tilvising til bokmålet som fleirtalsspråk. Det er òg tydeleg at den skriftlege praksisen til elevane og oppfatninga av språkleg kompetanse spelar ei rolle for skriftspråksskifte. Ein faktor som kan seiast å ligge under fleire av svara, handlar om at elevane vert mest eksponerte for bokmål, og at bokmålet er majoritetsspråket.

Vi må ta visse kjeldekritiske atterhald. Tolkinga byggjer på sjølvrapporteringar gjorde i etterkant av sjølv språkskiftet, og vi kan ikkje ta for gitt at slike sjølvrapporteringar stemmer med dei vurderingane som elevane faktisk gjorde på den tida språkskiftet fann stad. Vi kan heller ikkje så lett kontrollere om tidspunktet for språkskiftet er sannferdig. Sjølv om det er rimeleg å tru at elevane prøver å vere sannferdige, må desse atterhalda heile tida vere til stades.

Språkvekslingsmekanismane

Noko som kjenneteiknar den språklege praksisen til ungdom med nynorsk som hovudmål, er omfattande skriftspråkveksling. Dei alternerer mellom nynorsk, bokmål og dialektprega skriving i private samanhengar, og ser ut til å gjere det i større grad enn elevar med bokmål som hovudmål (jf. Brunstad, 2018; Eiksund, 2019; Hernes, 2012; Juuhl, 2015; Vangsnes, 2019; Vangsnes, Söderlund & Blekesaune, 2017). Språkskifte skjer generelt i situasjonar med kodeskifte og språkveksling, og på den bakgrunnen framstår språkvekslingsmønsteret som relevant å ta omsyn til.

I spørjegranskinga i Fjell har informantane fått spørsmål om kva skriftform dei hypotetisk sett vil nytte i ulike sjangrar og situasjonar, og overfor ulike mottakarar. Føremålet med det var primært å sjå i kva tekstlege samanhengar det vart nytta nynorsk. Med dialektar, bokmål og

engelsk som aktuelle alternativ gir granskinga samtidig innsikt i språkvekslingsstrategiar blant ungdom meir generelt. Det vi ser, er eit tydeleg medvit om tekstkulturelle normer – ungdomane har klare oppfatningar om i kva for situasjonar dei kjem til å skrive dialekt, nynorsk, bokmål etc.⁴ Igjen må vi poengtere at det er tale om sjølvrapportert språkbruk, og at vi må ta fleire atterhald ved det. Likevel er det grunn til å tru at det elevane rapporterer, ikkje er så vesentleg forskjellig frå faktisk språkbruk. Det store svargrunnlaget gir òg grunnlag for å tru det.

Eitt av spørsmåla dreidde seg om kva for målform elevane nytta når dei noterte i timane.⁵ Resultata viser at blant dei med nynorsk som hovudmål i Fjell er det 41 % som svarar «mest» eller «berre» nynorsk, 13 % som svarar «berre» eller «mest» bokmål, medan heile 46 % svarar at dei vekslar mellom nynorsk og bokmål. Vi har altså ganske intens språkveksling med bokmål blant dei med nynorsk som hovudmål òg på skulen. Det viser at heller ikkje skulen er ein freda arena for nynorsk. Sjølv om eigne notat i timane ikkje kan jamførast med innleverte fagtekstar, er resultatet oppsiktsvekkjande. Omfanget er òg alvorleg når ein tenkjer på den omfattande språkvekslinga som nynorskelevar har utanfor skulen. Det indikerer at nynorskelevane samla sett skriv langt mindre på hovudmålet sitt enn kva elevane med bokmål som hovudmål gjer.

For å forstå kvifor nynorskelevar òg gjer notat på bokmål, er det på sin plass å ta omsyn til bokmålskponeringa i skulen. Ein elev skriv om tavleundervisning:

La oss seie det er ein powerpoint og det er noko vi skal skrive av, eller notat, eller det er ein tekst, så er det oftast på bokmål, og då pleier eg å skrive bokmål, fordi at for det første det er det det står på, og dersom du skal skrive på nynorsk når det står på bokmål på tavla, så assosierer du liksom ikkje til det same. (Fjell, 2017b)

4 Ei tilsvarande gransking blant elevar i det nynorske kjerneområdet får fram at det også der går føre seg språkveksling, men i mindre utstrekning enn i eit randsoneområde som Fjell (jf. Helset & Brunstad, 2020).

5 For dette spørsmålet var «dialekt» eller «dialektprega» skrivning ikkje noko alternativ slik tilfellet var i ei oppfølgingsgransking seinare i Sogndal, Volda og på Stord (jf. Helset & Brunstad, 2020).

Sitatet illustrerer at skriftspråksvalet heng saman med lærings situasjonen. Læring av fagstoff skjer i tid og rom, og skriftspråket som fagstoffet vert mediert på, går inn i ein læringssekvens. At læringssekvensen er på bokmål, gjer at eleven i dømet ovanfor vil bruke bokmål for at akkurat dette fagstoffet skal verte hugsa eller lært på ein meir effektiv måte.

Kva så med dei som har skifta hovudmål? Blant dei er det 48 % som svarar at dei «berre» bruker bokmål når dei noterer, medan det tilsvarende talet for dei som aldri har skifta frå bokmål, er 73 %. Det er 18 % av språkskiftarane som seier at dei vekslar mellom nynorsk og bokmål, medan det er 5 % i den andre gruppa som seier at dei vekslar. Det indikerer at dei som tidlegare har hatt nynorsk, har eit litt anna skriftbruksmønster enn dei som ikkje har skifta. Tilhøvet til bokmålet er tydelegvis ikkje like tett, i alle fall ikkje enno.

Konklusjon

Svara frå spørjegranskinga tyder på at dei som har skifta frå nynorsk til bokmål, har opplevd skiftet som u dramatisk, og at dei færreste møte negative reaksjonar. Ingen såg ut til å oppfatte kompetansekrav i bokmål som eit problem, samtidig som somme såg ein fordel i den doble kompetansen i nynorsk og bokmål. Elevane som har skifta til bokmål, opplever at dei har støtte både i storsamfunnet og i skulen ved å bruke bokmål. Det er på same tid grunn til å tru at språkskifteprosessane ikkje vert oppfatta som like lette av dei som framleis held på nynorsken.

Årsakene til at språkskiftet vert oppfatta som lett, har vi ikkje direkte tilgang til. Dei må tolkast ut frå eigenrapporteringar og bakgrunnsfaktorar. Gjennomgangen i artikkelen gir oss nokre peikepinnar.

Det er for det første tydeleg at opplevd skriftspråkskompetanse spelar ei rolle. Språkskiftarane kjenner seg meir trygge på bokmålet og oppfatar bokmålet som «lettare». Det gjer overgangen frå nynorsk til bokmål kognitivt sett lite krevjande.

Eit anna moment er den generelle fleirtalsposisjonen bokmålet har overfor mindretalsspråket nynorsk. Elevane gir uttrykk for at dei er eksponerte meir for bokmål enn for nynorsk, og dermed vert den skriftspråklege innputten prega av bokmål. Grunngevinga om at bokmålet

er lettare enn nynorsken, kan tolkast som ein effekt av mindretalsposisjonen til nynorsken. Mindretalsposisjonen ser ikkje ut til å føre til at skulane gjer særlege tilpassingar til elevar med nynorsk som hovudmål. Tilpassingane som finst, verkar dessutan tilfeldige. Samtidig er den offisielle språkpolitikken ikkje uvesentleg. Elevar har i intervju peikt på at når Fjell er nynorsk kommune, er det ein grunn til å halde på nynorsken.

Språkhaldningar spelar ei rolle. Sjølv om dei som ytrar negative og jamvel stigmatiserande synspunkt på nynorsken, er i mindretal, kan angsten for negative ytringar gjere at elevar med nynorsk som hovudmål vil unngå å skrive på nynorsk. Det er bl.a. døme på at subtile tilbakemeldingar frå venner bidreg til språkskifte.

Eit siste moment som skal nemnast, er den omfattande skriftspråksvekslinga mellom nynorsk, bokmål og dialektprega skriving, særleg i sosiale medium. Denne vekslinga tyder på omfattande tekstkulturelle kompetansar hos ungdomane, ikkje minst blant dei med nynorsk som hovudmål. Her er det tale om mange positive eigenskapar ved det å vere ung nynorskbrukar, i alle fall dersom ein taklar språkvekslinga godt. Vi kan i slike samanhengar langt på veg tale om ein *transspråkleg praksis*, dvs. at individet bruker ulike skriftspråksvarietetar på ein utfyllande måte som del av det samla språklege repertoaret sitt (jf. Dewilde & Igland, 2015; García, 2009). Det transspråklege perspektivet opnar for fleire interessante måtar å utnytte fleirskriftlegheita hos nynorskelevar som ein ressurs. Samstundes skal vi ikkje gløyme at språkvekslinga skjer i ein sosial samheng med normforventingar og asymmetriske tilhøve mellom skriftformene. Resultata frå spørjegranskinga tyder på at det er fleire uformelle tekstnormer i sosiale medium som favoriserer dialektprega skriving og bokmål, og at nynorsken ikkje kjem like godt ut av det. Det er viktig å ikkje oversjå desse maktstrukturane.

Dialektprega skriving er ikkje i seg sjølv eit «trugssmål» mot nynorsken, men omfanget tyder på at mange nynorskelevar ikkje kjenner seg komfortable med å bruke nynorskstandarden i fleire situasjonar (jf. Vangsnes, 2019, s. 106). Det utgjer i sin tur problem for statusen og funksjonane til nynorsken, og kan bidra til å gjere den individulle overgangen til bokmål lettare.

Kva er så dei språkdidaktiske og språkpolitiske konsekvensane av det vi har kome fram til?

Mange av årsakene til språkskifte har å gjere med tilhøve utanfor skulen, og må løysast gjennom større språkpolitiske tiltak. Likevel er det skulen vi i første omgang kan gjere noko med.

Ein viktig konsekvens handlar om eksponering for nynorsk: Elevane må møte meir nynorsk også i skulen. Her bør prinsippet om positiv diskriminering inn. Bokmåselevane treng å møte sidemålet sitt meir, medan nynorskelevane treng meir tid på hovudmålet sitt.

Det andre momentet går i forlenginga av det første, og handlar om at nynorskelevar treng trygge vilkår og bør organiserast i grupper der dei møter kvarandre. Ein bør såleis ta språkpolitiske omsyn også i samansetjinga av klassar.

Det tredje momentet handlar om tekstnormene i sosiale medium. Normer er sosialpsykologiske fenomen som kan endrast, og ein måte å bidra til endring på er ved vise fram at nynorsken faktisk kan brukast i alle samanhengar. Her har Fjell kommune gjennom prosjektet «Stolt av eige språk» gjort tiltak bl.a. gjennom twitter-novelle-konkurranse. Det kan òg bidra til betre språkhaldningar.

Det fjerde momentet handlar om at vi ikkje kan stoppe skriftspråkeveksling. Det er her tale om ein fleirskriftleg tilstand med *biliteracy* som vil prege nynorskbrukarane sine vilkår òg i tida framover. Utfordringa er å gjere den fleirskriftlege situasjonen rettferdig for nynorskungdom.

I Fjell har samfunnsutviklinga dei siste tiåra vore prega av vekst og innflytting. At bokmålet har vorte fleirtalsspråket, heng bl.a. saman med at ein ikkje har hatt ein aktiv lokal språkpolitikk for å styrkje nynorsken. Dermed er vi inne på det siste momentet, nemleg at det generelt bør satsast på den lokale språkpolitikken, og at kommunane har eit ansvar og ei rolle å spele. I den samanhengen er det som har skjedd i Fjell dei siste åra, interessant, fordi det har vore eit ønske i kommunen om å styrkje vilkåra for nynorsken, bl.a. gjennom målbruksplan (Fjell kommune, 2013). Ønsket har òg resultert i samarbeid mellom Universitetet i Bergen og Fjell kommune om språkstyrkingsprosjektet «Stolt av eige språk», som har fått støtte frå Kulturdepartementet. Kommunen ønskjer at elevane skal vere i stand til å halde på nynorsken i heile utdanningsløpet. For å få det til, treng vi å vite meir om årsakene til at elevar går over til nynorsk. Det er kva denne artikkelen har freista å finne ut av.

Summary

This article is about the individual language shift from Nynorsk to Bokmål in writing, with the former municipality of Fjell outside Bergen as a case study. In Fjell, as many as 42% of the pupils who have had Nynorsk as their main written language have shifted to Bokmål before the end of lower secondary school. Based on demographic and historical data, a survey and research interviews, the article discusses why the shift from Nynorsk to Bokmål is perceived as easy and undramatic. The review points to four relevant factors: perceived language competence, the minority position of Nynorsk, language attitudes and a widespread practice of code-shifting in writing. In addition, the article outlines language policy measures.

Endre Brunstad

Institutt for språk og litteratur Høgskulen i Volda/

Institutt for lingvistiske, litterære og estetiske studium Universitetet i Bergen

Postboks 7800

NO-5020 Bergen

endre.brunstad@uib.no

Litteratur

- Brunstad, E. (2017). Nynorsk under press. Folkerøystingar om opplæringspråk i bergensområdet på 2000-talet. I Z. S. Hansen, A. Johansen, H. P. Petersen & L. Reinert (Red.), *Bók Jógvan* (s. 63–81). Tórshavn: Froðskapur.
- Brunstad, E. (2018). Kan sidemålet fjerne djupnelæring? Prinsipielle og teoretiske perspektiv på toskriftsopplæringa. I E. Bjørhusdal, E. Bugge, J. O. Fretland & A.-K. H. Gujord (Red.), *Å skrive nynorsk og bokmål. Nye tverrfaglege perspektiv* (s. 129–156). Oslo: Samlaget.
- Dewilde, J. & Igland, M.-A. (2015). «No problem, janem». En transspråklig tilnærming til flerspråklige elevers skriving. I A. Golden & E. Selj (Red.), *Skriving på norsk som andrespråk. Vurdering, opplæring og elevenes stemmer* (s. 109–126). Oslo: Cappelen Damm Akademisk.
- Eiksund, H. (2019). Språkpraksisar i randsona. Eit portrett av ein hovudmålsbytar. *Målbryting*, 10, 49–76. <https://doi.org/10.7557/17.4971>

- Fishman, J. A. (1991). *Reversing language shift. Theoretical and empirical foundations of assistance to threatened languages*. Clevedon: Multilingual Matters.
- Fjell. (2017a). Spørjegransking blant ungdomsskuleelevar i tidlegare Fjell kommune.
- Fjell. (2017b). Intervju med skuleelevar i Fjell kommune.
- Fjell kommune. (2010). *Områderegeringsplan Straume sentrum*. Planskildring med konsekvensutgreiing. Fjell: Fjell kommune. Henta frå <https://www.fjell.kommune.no/globalassets/dokumenter/planbyggogegeddom/arealplanar/omraderegeringsplan/straume-sentrum-2019/planskildring.pdf>
- Fjell kommune. (2013). *Målbruksplan*. (Revidert). (Er ikkje lenger tilgjengeleg på Internett etter kommunesamanslåing i 2020, men finst som brosjyre.)
- García, O. (2009). *Bilingual education in the 21st century. A global perspective*. Chichester: Wiley-Blackwell.
- Garthus, K. M. K. (2009). *Rapport om språkskifte i Valdres*. Henta frå https://nynorsksenteret.no/uploads/documents/2010Rapport_ValdresFirda.pdf
- Garthus, K. M. K., Todal J. & Øzerk, K. (2010). *Rapport om språkskifte i Valdres og Sogn og Fjordane*. Oslo. Noregs Mållag. Henta frå https://nynorsksenteret.no/uploads/documents/2010Rapport_ValdresFirda.pdf
- Giles, H. & Smith, P. (1979). Accommodation theory. Optimal levels of convergence. I H. Giles & R. N. St. Clair (Red.), *Language and social psychology* (s. 45–65). Oxford: Basil Blackwell.
- Grepstad, O. (2015). *Språkfakta 2015: Ei forteljing om språk i Noreg og verda gjennom 850 tabellar*. Ørsta: Nynorsk kultursentrum.
- GSI. *Grunnskolen informasjonssystem*. Oslo: Utdanningsdirektoratet. Henta frå <https://gsi.udir.no>
- Helset, S. & Brunstad, E. (2020). Språkveksling på grunnlag av tekstnormer og mottakarforventingar mellom ungdomar i det nynorske kjerneområdet. I S. J. Helset, E. Brunstad, & G. K. Juuhl (Red.), *Vilkår for nynorsk mellom born og unge* (s. 93–118). Oslo: Cappelen Damm Akademisk.
- Hernes, R. (2012). Bokmål eller nynorsk – er det spørsmålet? *Maal og Minne*, (2), 56–90.
- Hornberger, N. H. (2012). Language shift and language revitalization. I R. B. Kaplan (Red.), *The Oxford handbook of applied linguistics* (2. utg.). Oxford: Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/oxfordhb/9780195384253.013.0028>
- Hårstad, G. (2018). «Du vel nynorsk fordi bokmål er lettare då, liksom». Ein sosiolingvistisk studie av språkval og språklege ideologiar hjå ungdomsskuleelevar i *Midt-Gudbrandsdalen*. (Masteroppgåve). NTNU.
- Idsøe, T. (2016). *Er nynorsk vanskeleg, eller er det berre ein vane? Ei undersøking av språkskiftarar og nynorskbrukarar frå eit kjerneområde, ei randsone og eit språkdelt område i Hordaland*. (Masteroppgåve). Universitetet i Bergen.
- Juuhl, G. K. (2015). Språkval som situerte, retoriske handlingar. I H. Eiksund & J. O. Fretland (Red.), *Nye røyster i nynorskforskinga* (s. 77–91). Oslo: Samlaget.

- Juuhl, G. K. (2020). Nynorsk i ein femåringskvardag – om grunnlag for skriftspråkstileigning i ein mindretalsspråksituasjon. I G. K. Juuhl, S. J. Helset & E. Brunstad (red.), *Vilkår for nynorsk mellom barn og unge* (s. 11–35). Oslo: Cappelen Damm Akademisk. <https://doi.org/10.23865/noasp.106>
- Kleggetveit, I. (2013). *Eg eller jeg? Ein studie av forhold som kan påverke valet mellom nynorsk og bokmål hos ungdom i Indre-Agder*. (Masteroppgåve). Universitetet i Agder.
- Kommunal rapport. (2000). Fjell vil bremse folkeveksten. *Kommunal Rapport* 9.2.2000. Henta frå <https://kommunal-rapport.no/administrasjon/2000/02/fjell-vil-bremse-folkeveksten>. (13.01.2019.)
- Kværnum, K. (2012). *Omstridte landskap. Stedstilhørighet og endring på Sotra*. Rapport 8/12. Trondheim: Norsk senter for bygdeforskning.
- Kultur- og kyrkjedepartementet. (2008). *Mål og mening. Ein heilskapleg norsk språkpolitikk* (Meld.St. nr. 35, 2007–2008). Henta frå <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/stmeld-nr-35-2007-2008-/id519923/?ch=1>
- Kulturdepartementet. (2020). *Lov om språk (språklova)*. (Prop. 108L, 2019–2020) Henta frå <https://www.regjeringen.no/contentassets/92c0cb2b20ba4d2aac3c397c54046741/nno-pdfs/prp20192020010800odddpdfs.pdf>
- Langeland, A. (1988). *Grunnskulen i Fjell 250 år. Jubileumsskrift 1739–1989*. Straume: Fjell kommune.
- Mannsåker, H. (2014) Pedagogiske fordelar ved Odda-modellen [Internett]. Oslo: Noregs Mållag. Henta frå <http://www.nm.no/tekst.cfm?id=3883>.
- Neteland, R. (2014). *Koinéforming av industristedtalemål. En sosiolingvistisk studie av språkutviklingen i Sauda og Årdal de siste hundre årene*. (Ph.d.-avhandling). Universitetet i Bergen.
- Neteland, R. (2014). Å snakke bokmål og å snakke nynorsk. I E. Brunstad, A.-K. Gujord & E. Bugge (Red.), *Rom for språk* (s. 267–297). Oslo: Novus.
- Nordvik, B. E. (2010). *Lokalavisa – nynorskbastion under press. Eit språkkulturelt blikk på avisene Vestnytt og Os og Fusaposten*. (Masteroppgåve). Universitetet i Bergen.
- Respons. (2013). Innbygger- og flyttemotivundersøkelse i Fjell. Upublisert rapport utarbeidd av Respons Analyse, med tilvisingar til tilsvarende gransking i 2006. Henta frå https://distriktssenteret.no/wp-content/uploads/2012/12/rapport_flyttemotiv-og-trivselsundersokelse_fjell.pdf
- Reyes, I. (2012). Biliteracy among children and youths. *Reading Research Quarterly*, 47(3), 307–327.
- Ricento, T. (2000). Historical and theoretical perspectives in language planning and policy. *Journal of Sociolinguistics*, 4(2), 196–213.
- Roald, H.-J. (2010). *Byplanen. En historie om utviklingen av Bergen by*. Oslo: Spartacus forlag.
- Sandøy, H. & Nesse, A. (Red.) (2016). *Norsk språkhistorie 1. Mønster*. Oslo: Novus.

- Skyss. (2019). Båtforbindelse mellom Nye Øygarden og Bergen. Upublisert rapport utarbeidd av COWI AS. Henta frå <https://www.skyss.no/globalassets/strategiar-og-fagstoff/fagrapportar-og-utgreingar/2019/batforbindelse-nye-oygarden-bergen.pdf>
- Solheim, R. (2006). *Språket i smeltegryta. Sosiolingvistiske utviklingslinjer i industrisamfunnet Høyanger*. (Doktoravhandling). NTNU.
- Stemshaug, A. (2015). *Å vere nynorskelev i ei bokmålsverd. Ein kvalitativ kasusstudie av nynorskelevar sitt forhold til eige hovudmål*. (Masteroppgåve). NTNU.
- Staalesen, P. D. (2014). *Undersøkelse av nynorsk som hovedmål*. Rapport 07/2014. Oslo: Utdanningsdirektoratet/PROBA Samfunnsanalyse.
- Søberg, M. (2005). Rådgevande folkerøystingar og «referendum-paradoks». *Norsk statsvitenskapelig tidsskrift*, (2), 137–152.
- Sønnesyn, J. (2018). Danningperspektiv på språkskifte. *Norsk Pedagogisk Tidsskrift*, 102 (4), 301–311.
- Tawelbeh, A. (2019). Theoretical approaches and frameworks to language maintenance and shift research: A critical review. *Apples – Journal of Applied Language Studies*, 13(2), 23–44.
- Vangsnes, Ø. A., Söderlund, G. & Blekesaune, M. (2017). The effect of bidialectal literacy on school achievement. *International Journal of Bilingual Education and Bilingualism*, 20(3), 346–361.
- Vangsnes, Ø. A. (2019). Dialekt i sosiale medium – det norske perspektivet. *Språk i Norden*, 94–109.
- Walton, S. J. (2015). Kva er nynorsken? I H. Eiksund & J. O. Fretland (Red.), *Nye røyser i nynorskforskinga* (s. 16–33). Oslo: Samlaget.
- Wei, L. (2018). Translanguaging as a practical theory of language. *Applied Linguistics*, 39(1), 9–30. <https://doi.org/10.1093/applin/amx039>
- Wold, I. (2019). Kvifor ikkje nynorsk? Eit metaperspektiv på sju studiar av språkbortval i randsoner. *Målbryting*, 10, 77–99. <https://doi.org/10.7557/17.4825>.
- Øvrelid, I. N. (2014). *Språkskifte ved tre vidaregåande skular i Møre og Romsdal. Påverknad og haldningar*. (Masteroppgåve). Høgskulen i Volda.
- Øzerk, K. & Todal, J. (2013). Written language shift among Norwegian youth. *International Electronic Journal of Elementary Education*, (3), 285–300.